

Adam Józef Sobczyk

Święta Rodzina w listach pasterskich Episkopatu Polski

Salvatoris Mater 11/3, 110-125

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Temat Świętej Rodziny w teologicznym nauczaniu Kościoła jest zagadnieniem stosunkowo nowym. Przyczyny wieloletniego zaniedbania stanu badań w tym zakresie należy upatrywać w powolnym odkrywaniu znaczenia rodziny chrześcijańskiej i następującym w ślad za tym stopniowym kształtowaniu się kultu Świętej Rodziny. Proces ten przebiegał dwubiegunowo. Z jednej strony opierał się na nauczaniu wybitnych teologów i mistrzów życia duchowego, a z drugiej był dynamizowany przez laikat, który widział w Świętej Rodzinie orędowniczkę i wzór do naśladowania. Towarzyszyło temu powstawanie stowarzyszeń i zgromadzeń zakonnych poświęconych Świętej Rodzinie.

Szczególne zasługi w rozwoju kultu Świętej Rodziny ma papież Leon XIII. On dostrzegł w Niej doskonały wzór dla rodzin katolickich, które z kolei były dla niego sposobem odnowy społeczeństwa. Wiele swych dokumentów poświęcił tematyce Świętej Rodziny i rodziny

Adam Józef Sobczyk MSF

Święta Rodzina w listach pasterskich Episkopatu Polski

SALVATORIS MATER
11(2009) nr 3, 110-125

w ogólności¹. Do tego tematu nawiązywali również jego następcy, a szczególnie sługa Boży papież Jan Paweł II. Obecnie, na początku trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa obserwuje się ponowne skierowanie uwagi w stronę Świętej Rodziny z Nazaretu. W Niej współczesne rodziny szukają pomocy i wzoru do naśladowania w codzienności życia. W niniejszym artykule temat Świętej

Rodziny będzie rozpatrywany w świetle listów Episkopatu Polski².

¹ Por. LEON XIII, Encyklika *Quamquam pluries* (15.08.1889), w: *Encykliki Leona XIII*, oprac. W. Mysiek, cz. I, Ślupsk 1997, 178-181; Encyklika *Arcanum Divinae* (10.02.1880), w: *Leonis XIII P. M. Acta II*, Romae 1881, 10-40; Encyklika *Rerum Novarum* (15.05.1891), w: *Leonis XIII P. M. Acta XI* (1892), 97-144; List apostolski *Novum argumentum* (20.11.1890), w: ASS XXIII (1890), 318-319; List apostolski *Neminem fugit* (14.06.1892), *Litterae in forma Brevis de institutione Consociationis sacrae Familiae unice et universalis*, w: ASS XXV (1892-93), 8-10; Dekret *Sanctissimus Dominus* (14.06.1893), w: ASS XXVI (1893), 52-53.

² Materiałem źródłowym będą listy Episkopatu zgromadzone w zbiorach: *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945-1974*, Paryż 1975 (dalej: LPEP); *Listy pasterskie Prymasa Polski oraz Episkopatu 1975-1981*, Paryż 1988 (dalej: LPEP II); *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945-2000*, część I-II, Marki 2003 (dalej: LPEP III). Pod uwagę zostaną wzięte także maszynopisy listów Episkopatu na Niedzielę Świętej Rodziny z lat 2001-2009. Do tej pory na ten temat powstało kilka naukowych opracowań. Wśród nich wymienić należy: CZ. MURAWSKI, *Teologia małżeństwa i rodziny w nauczaniu biskupów polskich 1945-1980*, Sandomierz 1988 oraz kilka prac magisterskich: M. DZIERŻANOWSKA, *Znaczenie Niedzieli Świętej Rodziny*

1. Idea listów Episkopatu

Praktyka pisania listów dla umacniania w wierze i kształtowania sumień wiernych jest powszechnie znana i stosowana w chrześcijaństwie. Przez dłuższy czas stanowiły one najdoskonalszy sposób przekazywania wiary osobom, które nie mogły bezpośrednio spotkać się z Jezusem, apostołami czy ich następcami w Kościele. Najlepszym przykładem są listy świętego Pawła, Piotra, Jakuba i Jana skierowane do poszczególnych gmin czy osób, a zawarte na kartach ksiąg Nowego Testamentu.

Ich następcy – biskupi, mając obowiązek umacniania i strzeżenia jedności wiary Kościoła katolickiego i pogłębiania miłości do Mistycznego Ciała Chrystusa³, wypełniają swoje zadanie również poprzez listy pasterskie. Ich celem jest nie tylko wypełnienie braków informacyjnych z zakresu wydarzeń Kościoła katolickiego w Polsce, ale także ukazanie troski pasterzy Kościoła o powierzony im duchowej pieczy lud wierny. Towarzyszy temu próba interpretacji odczytanych znaków czasu poprzez nawiązanie do zasad moralnych i wychowawczych, obejmujących niejednokrotnie sprawy rodziny⁴.

Pierwsza wzmianka Episkopatu odnośnie do małżeństwa i rodziny znalazła się już w *Orędziu w sprawie małżeńskiej* z 7.12.1945 roku⁵. Biskupi, towarzysząc rodzinie w jej życiu, starali się podkreślić jej znaczenie dla niej samej, społeczeństwa i całej ludzkości. Z czasem wraz z rozwojem duchowości świętorodzinnej i kształtowaniem się święta Świętej Rodziny, zaczęli kierować listy o specjalnej treści na ten właśnie dzień. Dzięki temu można powiedzieć, że najwcześniejszy list Episkopatu Polski na Uroczystość Świętej Rodziny znajduje się w zbiorze: *Listy Pasterskie Episkopatu Polski 1945-1975* i jest datowany na rok 1964⁶.

Stosunkowo późne pojawienie się idei kierowania listów na niedzielę Świętej Rodziny ma swoje uwarunkowania w kształtowaniu się

---

w świetle Listów biskupów polskich w latach 1963-2000, UKSW Warszawa 2001 (promotor – ks. prof. dr hab. Jan Decyk); E. CHRUŚCIEL, *Doskonałość życia małżeńsko-rodzinnego w świetle Listów Episkopatu Polski na Uroczystość Świętej Rodziny z lat 1964-2000*, KUL Lublin 2002 (promotor – ks. dr hab. M. Chmielewski), oraz P. OLSZEWSKI, *Rodzina w listach konferencji Episkopatu polski w latach 1966-2007. Studium homiletyczne*, UAM Poznań 2009, Sekcja Kazimierz Biskupi (promotor – ks. dr B. Jaworowski MSF).

³ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 22-23 (dalej: LG).

⁴ Por. LPER, 7.

⁵ Por. *List z 1945*, w: TAMŻE, 25-28.

⁶ Por. *List pasterski biskupów polskich na Uroczystość Świętej Rodziny w Ósmym Roku Wielkiej Nowenny o polskiej rodzinie katolickiej*, w: TAMŻE, 374-380 (dalej: *List 1964*).

duchowości świętorodzinnej, a co z tym związane – z formowaniem liturgicznego święta. Dopiero papież Leon XIII w 1892 r. ustanowił święto Najświętszej Rodziny Nazaretańskiej w trzecią niedzielę po Objawieniu Pańskim⁷. Natomiast rok później przeniesiono je na niedzielę w czasie oktawy Objawienia Pańskiego⁸. Z kolei Benedykt XV dekretem *Sanctissimus Dominus* (1921 r.) rozszerzył święto Świętej Rodziny na cały Kościół powszechny⁹. A Paweł VI wraz z ojcami soborowymi promulgował 4.12.1963 r. Konstytucję o liturgii *Sacrosanctum concilium*, w której dokonał szerokiej reformy Bożego oficjum, dotyczącego także niektórych tekstów na święto Świętej Rodziny¹⁰. W *motu proprio* *Mysterii Paschalis* z 14.02.1969 r. zaaprobował nowy porządek roku liturgicznego i kalendarza rzymskiego, na mocy którego ustanowił święto Świętej Rodziny jako jedno z czterech przypadających zawsze w niedzielę. Postanowił, że będzie ono celebrowane w niedzielę w oktawie Bożego Narodzenia¹¹. Tym właśnie należy tłumaczyć tak późne pojawienie się listów pasterskich w święto Świętej Rodziny. Choć nie brakowało wcześniej odniesień do Jezusa, Maryi i Józefa w poszczególnych listach pasterskich Episkopatu Polski.

2. Główne tematy

Rozpatrując aspekty życia Świętej Rodziny obecne w listach Episkopatu, należy zauważyć, że dotyczyły one najpierw Jezusa, Maryi i Józefa, a dopiero później całej Rodziny z Nazaretu. Od Soboru Wa-

⁷ Leon XIII ubogacił to stowarzyszenie odpustami, aby zachęcić do zapisywania się do niego, a przez to do czci Świętej Rodziny, do poświęcenia się Jej i do codziennej modlitwy przed Jej obrazem. Pragnął, by to stowarzyszenie rozpowszechniało się. Zachęcał do werbowania do niego jak najwięcej rodzin. Pokazał nadto łatwe praktyki stowarzyszenia. Chodziło jedynie o poświęcenie swojej rodziny Świętej Rodzinie, o wpisanie tej rodziny do księgi stowarzyszenia i codzienne odmawianie modlitwy przed obrazem przedstawiającym Jezusa, Maryję i Józefa. Por. J. BERTHIER. *Kult i naśladowanie Świętej Rodziny*, Ciechocinek 2006, 58-60.

⁸ Por. KONGREGACJA KULTU BOŻEGO, *Dekret ustalający święto Świętej Rodziny w niedzielę w oktawie Objawienia Pańskiego* (8.01.1893), w: ASS XXV (1893), 567-570. Cyt. za E. MIRI, *La festa della Sacra Famiglia*, w: *Atti del III Congresso Internazionale sulla Sacra Famiglia*, Barcelona 1997, 65.

⁹ Por. E. MIRI. *La festa della Sacra Famiglia...*, 73.

¹⁰ Por. J. BLANQUET, *Institutiones varias del sigmo XX en honor de la Sagrada Familia*, w: *Atti del VI Congresso Internazionale sulla Sacra Famiglia*, Barcelona 2003, 241.

¹¹ Por. *Missale Romanum*, Vaticano 1970, 101 i 105. Więcej na ten temat zobacz: I. NOYE, *Famille. Dévotion à la Sainte Famille*, w: *Dictionnaire de Spiritualité, Ascétique et Mystique*, vol. V, red. A. VACANT, E. MANGENOT, Librairie Letonzey Et Ané, Paris 1964, kol. 84-85; K. WOLSKI, *Nazaret – źródło świętości. Podstawy duchowości rodzinnej w świetle nauczania Jana Pawła II*, Łomianki 2001.

tykańskiego II datuje się początek postrzegania Świętej Rodziny w aspekcie wspólnotowym jako paradygmatu dla współczesnej rodziny katolickiej. Wcześniej praktykowano duszpasterstwo stanowe, skierowane oddzielnie do mężczyzn, kobiet i dzieci. Z takim sposobem korespondowało również wspomnianie postaci Jezusa, Maryi i Józefa. Od czasu Soboru Watykańskiego II rodzina przestaje być już traktowana tylko jako instytucja, a szczególnie podkreśla się w niej wspólnotę życia i miłości¹². W takim też kluczu podejmiemy analizę listów Episkopatu Polski w celu znalezienia w nich tematyki świętorodzinnej.

2.1. Chrystus

Jednym z celów omawianych listów było uświadomienie ludziom znaczenia sakramentu małżeństwa. W nim, zdaniem biskupów, małżonkowie spotykają się z Chrystusem i napełnieni Jego miłością tworzą wspólnotę życia i miłości. Mocą tego sakramentu małżonkowie umocnieni w Chrystusie uczą się bycia dla siebie darem w miłości oblubieńczej, ofiarnej i służebnej. Biskupi uważają, że Rodzina z Nazaretu jest dla współczesnych rodzin doskonałym wzorem wspólnego przebywania z Synem Bożym. Uczy, że dzięki Chrystusowi całe życie rodzinne i zawodowe staje się jakby duchowym towarzyszeniem Bogu, a przez to uświęca postawę wszystkich członków rodziny i zacieśnia więź wspólnoty rodzinnej¹³.

Chrystocentryczny wymiar duchowości małżeńskiej i rodzinnej jest szczególnie akcentowany od Soboru Watykańskiego II. Od tego czasu również Episkopat Polski w swoich listach jeszcze bardziej pogłębia świadomość personalistycznej więzi małżonków z Chrystusem. Zachęca, by zaprosić Jezusa do wszystkich wymiarów życia małżeńsko-rodzinnego. Stwierdza, że do zadań małżonków należy wprowadzenie Chrystusa z bogactwem Jego Królestwa w życie człowieka, rodziny i każdej ludzkiej wspólnoty¹⁴.

Biskupi podkreślają, że Chrystus wszedł między ludzi poprzez Rodzinę. W domu w Nazarecie wzrastał, dojrzewał i przygotowywał się do wypełnienia swego mesjańskiego posłannictwa. Obecność Boga w rodzinie ludzkiej uświęciła i odnowiła tę wspólnotę i jednocześnie umocniła sakramentalnie więzi jednoczące Małżonków¹⁵.

¹² Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 48 (dalej: GS).

¹³ Por. *List 1964*, 380; *Pouczenie pasterskie biskupów polskich o sakramencie małżeństwa* (16.11.1960), w: LPEP, 220.

¹⁴ Por. *List pasterski Episkopatu Polski na Uroczystość Świętej Rodziny*, w: LPEP, 551 (dalej: *List 1968*).

¹⁵ Por. *List pasterski Episkopatu Polski na Uroczystość Świętej Rodziny*, w: TAMŻE, 572-574 (dalej: *List 1969*).

Ukazują także Świętą Rodzinę jako wzór realizacji posłannictwa rodziny. Twierdzą, że opieka Maryi i Józefa nad Synem Bożym wskazuje naturalne zadania małżonków do wzajemnej służby w rodzinie. Tworząc wspólnotę miłości wraz z Synem Bożym, Rodzina Nazaretańska rozwija się i wzmacnia wzajemną miłość.

2.2. Maryja

Mówiąc o Matce Syna Bożego, biskupi podkreślają Jej rolę w dziele zbawienia, a także stawiają za wzór godności kobiety-matki i zachęcają do rozwijania maryjnego wymiaru duchowości chrześcijańskiej. Zauważają macierzyńską troskę Maryi o Jezusa, a następnie o wszystkich ludzi w Jego Kościele. Zauważają, że jako Matka przychodzi Maryja do domów rodzinnych, opiekując się swoim Synem w chrześcijańskich rodzinach¹⁶.

W swych listach akcentują troskę o podniesienie godności rodzicielstwa, zwłaszcza godności kobiety-matki. Powołując się na nauczanie Kościoła, twierdzą, że bytowanie człowieka w rodzinie, społeczeństwie i historii opiera się na kobiecie, która jest nosicielką życia. To ją Bóg obdarował odpowiedzialnością za przychodzącego na świat człowieka. Macierzyństwo jest zatem najpełniejszym wyrazem zaufania, jakim Bóg obdarzył kobietę¹⁷.

Nawiązując do czytań przeznaczonych na Uroczystość Świętej Rodziny, biskupi dowodzą znaczenia posłannictwa ojca i matki (Syr 3, 2). Czynią to między innymi w listach z 1987 i 1995 roku, zaznaczając potrzebę przestrzegania praw matki. Z drugiej strony jednak przedstawiają Maryję jako wzór macierzyńskiej służby wobec dziecka¹⁸. Związek między Chrystusem i Jego Matką stawiają za wzór kobietom-matkom, które uczestniczą w macierzyństwie Maryi. W Niej dokonało się wywyższenie i uczczenie macierzyństwa.

Dlatego, mając na uwadze testament Jezusa z krzyża (J 19, 26-27), zachęcają do oddania się Matce Bożej. Zawierzenie Maryi jest zarazem wezwaniem do naśladowania Dziewicy Niepokalanej i uczestniczenia

¹⁶ Por. *List na Uroczystość Świętej Rodziny*, w: LPEP II, 380-383 (dalej: *List 1978*).

¹⁷ Por. *Wezwanie do rodzin w roku maryjnym. List pasterski biskupów Polski na Niedziele Świętej Rodziny z 27.12.1987*, w: LPEP III, 1552-1557 (dalej: *List 1987*).

¹⁸ Ten drugi jest reakcją na liczne konferencje poświęcone kobiecie, jakie miały miejsce w 1995 roku, ogłoszonym jako Rok Kobiety, a zwłaszcza na konferencję w Pekinie. Cały ten list odnosi się do „geniuszu kobiety”. Myśl przewodnią Biskupi zaczerpnęli z encykliki *Evangelium vitae*. Por. *List biskupów polskich na Dzień Świętej Rodziny z 31.12.1995 „Pojednajcie ludzi z życiem”* (EV 99), w: LPEP III, 1942-1947 (dalej: *List 1995*).

w Jej funkcji¹⁹. Maryja jest bowiem światłem przewodnim dla żon i matek w zwyczajnych sytuacjach dnia codziennego, szczególnie zaś wzorem wychowawczymi²⁰.

Jej macierzyństwo ujawnia się wobec ludzi we wstawiennictwie Orędowniczki i Wspomożycielki. Doskonale rozumieją to biskupi, gdy zalecają, aby Maryja była sercem rodzin. Zauważają, że religijność polska jest na wskroś maryjna. W związku z programem duszpasterskim realizowanym w Polsce biskupi polscy wielokrotnie wskazują na szczególne relacje zachodzące między Maryją a rodziną. Uważają, że Matce Syna Bożego przysługuje szczególne miejsce w rodzinie ze względu na Jej rolę w misterium Chrystusa i Kościoła²¹. Dlatego powtarzają apele i wezwania, aby w domach rodzinnych wspólnie odmawiano różaniec, ukazując równocześnie korzyści, jakie ta modlitwa ze sobą niesie²²; i wskazują inne formy kultu maryjnego w Polsce²³.

2.3. Józef

Trzecia osoba „ziemskiej Trójcy” jest również tematem listów Episkopatu Polski. Najwięcej miejsca świętemu Józefowi biskupi poświęcają w liście na Uroczystość Świętej Rodziny z 1989 roku. Przedstawiają go jako wzór wypełnienia posłannictwa Ojca Rodziny²⁴. W innych listach podają jedynie krótkie wzmianki o nim, łącząc jego misję ze służbą wobec Jezusa i Maryi²⁵.

Biskupi ukazują Józefa jako wzór postawy dla młodych mężczyzn, pragnących obrony miłości i godności wybranych przez siebie żon. Poda-

¹⁹ Por. *Prośby biskupów polskich przed patronalnym świętem „Pomocników Matki Kościoła”* (06.1974), w: LPEP, 799.

²⁰ Por. *Do młodzieży o wypełnianiu zadań roku świętego* (19.06.1974), w: LPEP, 795.

²¹ Por. *Wypowiedź biskupów polskich o wezwaniu Ojca Świętego do pogłębienia czci Najświętszej Maryi Panny* (08.09.1974), w: LPEP, 810-814.

²² Jednoczą się serca wszystkich domowników, a w ten sposób zacieśnia się więź rodzinna. podtrzymuje duch zgody oraz poszanowanie wzajemne rodziców i dzieci; staje się niejako sanktuarium Kościoła. Por. Cz. MURAWSKI, *Teologia małżeństwa i rodziny w nauczaniu biskupów polskich 1945-1980...*, 218-220.

²³ Poza tą najpopularniejszą formą modlitwy rodzinnej Episkopat wylicza i inne nabożeństwa rodzinne, do których zachęcał, a po ukazaniu się adhortacji Pawła VI jeszcze raz je przypomniał. Są nimi: śpiewanie niesporów niedzielnych i świątecznych oraz Godzinek o Niepokalanym Poczęciu NMP. Por. *List 1964*, 379; *Wypowiedź biskupów polskich o wezwaniu Ojca Świętego do pogłębienia czci Najświętszej Maryi Panny* (08.09.1974)..., 813.

²⁴ Por. *List pasterski biskupów polskich na Uroczystość Świętej Rodziny z 1989*, w: LPEP III, 1641-1645 (dalej: *List 1989*). Myśl przewodnią Biskupi zaczerpnęli z adhortacji apostołskiej *Redemptoris Custos*, poświęconej św. Józefowi.

²⁵ Por. *List biskupów Polski na Uroczystość Świętej Rodziny*, w: LPEP III, 1382-1386 (dalej: *List 1982*).

ją przy tym cechy charakterystyczne męża sprawiedliwego. Zaliczają do nich na pierwszym miejscu służbę życiu ze wszystkimi jej obowiązkami i przywilejami. Ponadto wymagają od mężów stania na straży dobra swojej rodziny, opieki i ubogacania postaw życia rodzinnego, a także, co podkreślono w liście z 1995, ochrony godności i szacunku należnego każdej kobiecie²⁶.

Święty Józef jest także wzorem pracowitości. Biskupi zachęcają przy tym szczególnie mężów i ojców, aby każda praca była wykonywana przez nich rzetelnie, a przez pracodawców nagradzana stosownie do jej wkładu i umiejętności oraz społecznej przydatności. Apelują, aby znikła nieuczciwość, a grzech lenistwa, niedbalstwa i lekceważenia człowieka nie obciążał sumień ludzkich.

Bardzo często odwołują się także do życia duchowego świętego Józefa. Twierdzą, że musiało być głębokie, skoro Bóg wybrał go do tak odpowiedzialnego zadania. Jego podstawą było posłuszeństwo woli Bożej. Zaufanie Bogu było także źródłem mądrości i siły dla Józefa w podejmowaniu i realizowaniu życiowych decyzji. Dzięki temu jego powołanie było służbą Bogu i rodzinie²⁷. Przejawiało się między innymi w szukaniu i znalezieniu schronienia dla najbliższych w obronie przed Herodem, a potem w zapewnieniu Jezusowi warunków bezpiecznego rozwoju (por. Łk 2, 40. 52)²⁸.

Dlatego biskupi zachęcają wiernych, by do św. Józefa, który troszczył się o Rodzinę Nazaretańską, zwracali się w intencjach całego Kościoła i każdej rodziny. Podkreślają skuteczność wstawiennictwa Stróża Świętej Rodziny zarówno w sprawach indywidualnych, jak i rodzinnych, a szczególnie w trudnych sytuacjach, w jakie popadają współczesne małżeństwa. Episkopat Polski, ze względu na bliskość św. Józefa z Maryją, związał z Nim maryjny program duszpasterski, a oddanie się Matce Bożej w roku milenijnym dokonał pod opieką Jej świętego Oblubieńca²⁹.

Szacunek i zawierzenie wobec świętego Patriarchy znalazło swój wyraz szczególnie w liście z 1971 roku, w którym biskupi zamieścili prośbę do świętego Józefa – Głowy Świętej Rodziny, prosząc o wyjednanie potrzebnych łask i wsparcie w trudach wychowawczych każdej polskiej rodziny³⁰.

---

²⁶ Por. *List 1995*.

²⁷ Por. *List 1989*.

²⁸ Por. *List biskupów Polski na Uroczystość Świętej Rodziny*, w: LPEP III, 1810-1814 (dalej: *List 1992*).

²⁹ Por. *List Episkopatu Polski na Uroczystość Świętej Rodziny z 3.12.1971*, w: LPEP, 681-683 (dalej: *List 1971*).

³⁰ Por. TAMŻE, 684.

2.4. Rodzina Nazaretańska

Nauczanie biskupów polskich na temat Świętej Rodziny, zawarte w listach Episkopatu, pojawiło się obszerniej dopiero po Soborze Watykańskim II. Od tego czasu biskupi ukazują, że w życiu Rodziny Maryi i Józefa zawarta jest historia każdej rodziny ludzkiej. Zaznaczając wspólne pochodzenie każdej rodziny od Boga, widzą w Świętej Rodzinie prototyp rodziny katolickiej³¹, wzór cnót świętości i służby, życia rodzinnego i wspólnego pokonywania trudności³².

Święta Rodzina jest pierwszą wspólnotą w Chrystusie. Syn Boży, który przyszedł na świat w rodzinie Maryi i Józefa, postawił ją w centralnym miejscu tajemnicy zbawienia³³. Dlatego zadaniem każdej rodziny ludzkiej jest współpraca z łaską³⁴, która wyraża się głównie w modlitwie i w poświęceniu się Świętej Rodzinie.

Przed wszystkim jednak przedstawiają Rodzinę z Nazaretu jako wzór dla współczesnych rodzin: życia małżeńsko-rodzinnego, posłuszeństwa woli Bożej, wzajemnej miłości i szacunku oraz modlitwy i wychowania.

2.4.1. Wzór doskonałości życia małżeńsko-rodzinnego

Istotnym elementem nauczania pasterskiego biskupów jest wskazanie, że rodzina jest podstawowym miejscem przekazywania życia i wychowania człowieka³⁵.

Ukazują Świętą Rodzinę jako wzór do naśladowania w życiu małżeńskim i rodzinnym. Twierdzą, że współczesne rodziny katolickie powinny uważać święto Rodziny Nazaretańskiej za swoje. Zachęcają, by ten dzień przeznaczyć na zadumę oraz zawierzenie Świętej Rodzinie, prosząc jednocześnie o wsparcie w trudach wychowawczych i wszystkich innych sytuacjach życia rodzinnego³⁶.

Rodzina z Nazaretu przynosi pokój światu i rozlewa się z Niej na całą ziemię świętość³⁷. Stanowi przykład rodziny szczęśliwej. Biskupi

³¹ Por. *List 1968*, 549.

³² Por. *List 1969*, 574-575.

³³ Por. *Słowo pasterskie o sakramentalnym znaczeniu małżeństwa* z 25.11.1974, w: LPEP, 815.

³⁴ Por. *List 1971*, 681.

³⁵ Por. *Słowo pasterskie biskupów polskich na Święto Świętej Rodziny* z 1997, w: LPEP III, 2053-2057 (dalej: *List 1997*).

³⁶ Por. *List 1971*, 683-684.

³⁷ Por. *List pasterski biskupów polskich na Niedzielę Świętej Rodziny* z 27.12.1998 r. „Przyoblecie się w miłość, która jest więzią doskonałości” (Kol 3, 14), w: LPEP III, 2070-2074 (dalej: *List 1998*).

w oparciu o Rodzinę Jezusa wyprowadzają wniosek, czym charakteryzuje się szczęśliwa rodzina. Ich zdaniem, podstawą błogosławieństwa jest postawa służby Bogu i bliźnim. Na tym właśnie polegało szczęście Najświętszej Rodziny z Nazaretu³⁸.

Nie omijają również trudnych tematów dotyczących życia i rozwoju rodziny w Polsce. W liście z 1964 roku zauważają szerzącą się demoralizację, wzrastającą liczbę rozwodów oraz pogłębiające się wady społeczne, takie jak: erotyzm, niewierność, cudzołóstwo, alkoholizm, brak troski o wychowanie religijno-moralne dzieci, rozbijanie rodzin i aborcja. Przyczyny tego stanu widzą między innymi w kryzysie wiary i moralności. Dlatego zachęcają do wdrożenia w świecie chrześcijańskiej koncepcji miłości i małżeństwa, oczyszczonej z egoizmu i przedmiotowego traktowania człowieka³⁹. Sugerują, by pojmować rodzinę według wzoru tej Nazaretańskiej, która stała się uprzywilejowanym miejscem dla człowieka poprzez fakt wcielenia Syna Bożego⁴⁰. Kierują apel do polskich rodzin, by pobudzić je do jeszcze głębszego życia duchowego i chronić te wartości życia rodzinnego, które we współczesnym świecie narażone są na zniszczenie⁴¹.

W tym celu przyrównują egzystencjalne problemy życia współczesnych rodzin do trudu podróży Świętej Rodziny do Jerozolimy. Podkreślają w nim wierność religijnym obowiązkom i posłuszeństwo nakazom Boga⁴². Natomiast Syna Bożego stawiają za wzór posłuszeństwa dla ludzi młodych. Akcentują Jego uległość, miłość i szacunek wobec rodziców. W takiej postawie widzą sposób doskonałego przygotowania do życia dorosłego⁴³. Stwierdzają, że za nim Syn Boży zaczął głosić Dobrą Nowinę, sam ją przeżył we własnej Rodzinie⁴⁴.

Na tej podstawie uważają, że podobnie jak Święta Rodzina dla Jezusa, tak i każda rodzina dla swojego dziecka jest ustanowionym przez Boga środowiskiem wychowawczym, obejmującym zarówno wychowanie chrześcijańskie, jak i społeczne⁴⁵.

W 1993 roku w liście Episkopatu Polski na Uroczystość Świętej Rodziny rozważana jest tajemnica rodzicielstwa według wzoru Świętych

³⁸ Por. *List* 1969, 573.

³⁹ Por. *List* 1964; *List* 1968; *List* 1969.

⁴⁰ Por. *List* 1997.

⁴¹ Por. *List* 1982.

⁴² Por. *List pasterski biskupów polskich na Niedzielę Świętej Rodziny z 29.12.1985 r. „Młodzi w życiu rodzinnym”*, w: LPEP III, 1482-1486 (dalej: *List* 1985).

⁴³ Por. *List* 1997.

⁴⁴ Por. *List* 1969, 572.

⁴⁵ Por. *List* 1971, 683.

Małżonków. Biskupi zauważają, że okres ten nie był pozbawiony trudności. Zaliczają do nich przede wszystkim ubóstwo i nienawiść Heroda. Nawiązując do nich, zauważają, że bieda materialna i ludzka nienawiść to podstawowe zagrożenia rodzicielskich zadań również i w dobie obecnej. Stąd zachęcają do promocji polskiej rodziny, aby zmienić fakt, że często nie ma w niej miejsca na dzieci⁴⁶. Uważają, że rodzice powinni ożywić swoją wiarę i umacniać miłość. Mają uczyć się w rodzinie stawać się dla siebie nawzajem darem. Korzystając ze wzoru Świętej Rodziny, mają prowadzić swoje dzieci do Boga, by poznały Jego wolę i realizując ją w życiu rodzinnym, wzrastały w łasce⁴⁷.

2.4.2. Przykład posłuszeństwa woli Bożej

Bardzo istotnym elementem duchowości świętorodzinnej, poruszonym w Listach na Uroczystość Świętej Rodziny, jest posłuszeństwo woli Bożej⁴⁸.

Biskupi podkreślają w nich, że Święta Rodzina, odpowiadając na Boże wezwanie, nie bała się podjąć trudów swego posłannictwa. Wiara i posłuszeństwo Bogu stanowiły podstawę Jej życia. Pozwoliły na wypełnienie powołania pomimo różnych trudności i trosk o Pana Jezusa⁴⁹.

Również dziś ten sam Bóg, żywy obecny w Eucharystii, pomaga otwierać się rodzinom na Bożą miłość i stanowi dla nich wzór nieustannego wsłuchiwania się w słowo Boże. Biskupi podkreślają, że obecność słowa Bożego w rodzinie jest jej bogactwem. Dzięki temu przeżywa ona swoje sprawy tak, jak Bóg zamierzył⁵⁰. Ich życie płynie na wzór posługi Maryi i Józefa, którzy wypełniając wszelkie nakazy i podjęte zobowiązania, troszczyli się o Jezusa, którego Bóg powierzył ich opiece⁵¹. Dodają, że Bóg, kochając człowieka, dał mu prawa i przykazania, aby łatwiej zachowywał wartości chrześcijańskie i przekazywał je innym⁵².

⁴⁶ Por. *List biskupów na Uroczystość Świętej Rodziny z 26.12.1993 r.* „Wypełnić wszystko według prawa Bożego”, w: LPEP III, 1840-1844 (dalej: *List 1993*). List ten rozpoczyna obchody Roku Rodziny.

⁴⁷ Por. *Do rodziców katolickich na Uroczystość Świętej Rodziny*, w: LPEP II, 222-225 (dalej: *List 1976*).

⁴⁸ Por. *List biskupów na Niedzielę Świętej Rodziny z 30.12.1990*, w: LPEP III, 1678-1682 (dalej: *List 1990*).

⁴⁹ Por. *List pasterski biskupów polskich na niedzielę Świętej Rodziny z 28.12.1986*, w: LPEP III, 1517 (dalej: *List 1986*).

⁵⁰ Por. *List 2007*, mps, s. 1.

⁵¹ Por. *List 1997*, 2053.

⁵² Por. *List 1982*, 1383.

Dlatego życie rodzinne powinno być oparte na sprawiedliwości, której przykładem jest Święta Rodzina. Ma odznaczać się postawą posłuszeństwa, służby, współuczestnictwa i współodpowiedzialności we wszystkich wymiarach życia rodzinnego, tak jak to było w Rodzinie Maryi i Józefa⁵³.

2.4.3. Obraz wzajemnej miłości i szacunku

Nazaret, według Episkopatu, to przede wszystkim szkoła miłości. Jest to miłość oblubieńcza między Maryją i Józefem, w którą Bóg wkroczył ze swoją inicjatywą, zwracając się do każdego bezpośrednio (do Maryi – Łk 1, 31; a do Józefa – Mt 1, 20)⁵⁴.

Miłość panująca w Rodzinie Jezusa stanowi wzór wierności codziennym obowiązkom i wielkodusznego otwarcia się na potrzeby innych. Miłość w życiu rodzinnym jest sprawą całej wspólnoty, co gwarantuje jej trwałość, a co za tym idzie ofiarność, wierność i jedność (por. 1 Kor 13, 4-7). W atmosferze tak przeżywanej miłości dwie osoby stają się jednym ciałem, w którym następuje wzajemne obdarowywanie się i afirmowanie darów⁵⁵.

Według biskupów, bardzo ważnym komponentem małżeńskiej i rodzinnej miłości jest dialog. Pozwala on budować jedność pomiędzy małżonkami i wzmacniać miłość rodzinną. Polega on na wymianie słów, myśli, uczuć i troski o siebie nawzajem, jak to było w Świętej Rodzinie. Takie wspólne dialogowanie prowadzi do odpowiedzialnego i pełnego miłości życia⁵⁶.

Hierarchowie analizują również, w oparciu o przykład Jezusa, Maryi i Józefa, rolę poszczególnych osób w budowaniu wspólnoty życia opartej na miłości i szacunku. Twierdzą, że obecność małego Jezusa w nazaretańskiej Rodzinie sprawiła, iż stała się Ona świętą. Głoszenie Dobrej Nowiny narodowi Izraelskiemu poprzedzone było doświadczeniem Ewangelii w domu rodzinnym Jezusa, Maryi i Józefa⁵⁷.

Zaznaczają, że Józef kochał miłością otwartą, choć dla niego często trudną, a nawet niezrozumiałą. Bronił godności swojej Małżonki i troszczył się o życie Syna Bożego. Z kolei Maryja, jak każda niewiasta, została stworzona do miłości i dawania życia. W ten sposób, zdaniem

⁵³ Por. *List biskupów polskich na Uroczystość Świętej Rodziny z 1981*, w: LPEP III, 1343 (dalej: *List 1981*).

⁵⁴ Por. *List 2006*, mps, s. 4.

⁵⁵ Por. *List 1974*, 815.

⁵⁶ Por. *List 2006*, 6.

⁵⁷ Por. *List 1969*, 572.

biskupów, bezinteresowna miłość małżonków, tak jak to miało miejsce w Świętej Rodzinie, jest ogromnym wkładem w realizację powołania, budowania i umacniania wspólnoty rodzinnej, w której zachodzi ciągle uzupełnianie się ról mężczyzny i kobiety⁵⁸.

Tak pojmowana miłość uczy również rodziców odpowiedniego traktowania każdego nowego życia jako daru Bożego – daru świętości. Dlatego biskupi podkreślają, że w życiu polskiej rodziny miłość do poczętego dziecka i ochrona jego życia stały się jej podstawowym zadaniem⁵⁹.

Biskupi zauważają, że wzajemna miłość i szacunek, panujące w Świętej Rodzinie, stanowią dla współczesnych rodzin wzór i zarazem źródło obrony każdego życia ludzkiego. Chodzi tutaj nie tylko o życie poczęte, ale także zmierzające ku naturalnej śmierci. Biskupi, nawiązując do nauczania Jana Pawła II, zawartego w encyklice *Evangelium vitae* (1995 r.), dostrzegają szerzące się niebezpieczeństwo dla życia i rozwoju ludzkości na początku trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa⁶⁰.

2.4.4. Szkoła modlitwy i wychowania

Święta Rodzina jest także doskonałym wzorem modlitwy i wychowania. Dowodzi tego ukryte życie w Nazarecie, przepelnione kontemplacją i naśladowaniem Syna Bożego, jak wydarzenie przedstawiające pobyt dwunastoletniego Jezusa w świątyni i Jego dalsze lata życia spędzone w domu nazaretańskim⁶¹.

Biskupi akcentują przykład codziennej modlitwy porannej i wieczornej obojga rodziców. Twierdzą, że ta czynność religijna powinna budować w ich dzieciach tożsamość i kształtować autentyczną wspólnotę rodzinną, która będzie w stanie przeciwstawić się wszelkim zagrożeniom rodziny od strony ideologicznej, ekonomicznej i moralnej⁶².

W tym celu życie współczesnej rodziny powinno być animowane przez pełne jej uczestnictwo w Eucharystii. Dzięki niemu tworzy się Kościół, a Chrystus jest niesiony w sercach przez rodzinę w życie społeczne. Taka jest droga rodziny, która, wierna w swojej miłości do Chrystusa Eucharystycznego, jest gwarantem dobrej przyszłości Ojczyzny

⁵⁸ Por. *List* 1995, 1942.

⁵⁹ Por. *List* 1989, 1642.

⁶⁰ Por. *List* 1993, 1840.

⁶¹ Por. *List* 1976.

⁶² Por. *List pasterski Episkopatu Polski na niedzielę Świętej Rodziny z 30.12.2000 r.* „Słowo Chrystusa niechaj w was przebywa z całym swym bogactwem” (Kol 3, 16), w: LPEP III, 2117 (dalej: *List* 2000).

i Kościoła. Staje się też katechezą rodziców dla dzieci przez niedzielny udział w ofierze eucharystycznej⁶³.

Rodzina, w listach Episkopatu, została przedstawiona także jako środowisko wychowawcze ustanowione przez Boga, które pełni swe funkcje na wzór Świętej Rodziny. Biskupi zauważają, że głównym powodem duchowego i fizycznego niedorozwoju dzieci jest brak rodzicielskiej miłości. Zaniedbanie słów i gestów miłości oraz brak poczucia bezpieczeństwa izoluje dziecko od innych i prowadzi do zamknięcia w sobie⁶⁴. A tymczasem młodość każdego człowieka ma być wzrastaniem, którego nie można ograniczać jedynie do zewnętrznych wymiarów dotyczących zagwarantowania bytu materialnego. Młody człowiek potrzebuje inspiracji, które rozwiną jego ducha, ukształtują zmysł spojrzenia na kulturę w świetle wiary⁶⁵.

Ważnym elementem wychowawczym jest praca. Stąd pasterze poświęcają jej wiele uwagi. Twierdzą, że młodzi ludzie, na wzór świętego Józefa, mają uczyć się szacunku do niej i uczciwie zdobywać potrzebne wynagrodzenie dla godziwej egzystencji swoich rodzin⁶⁶.

3. Praktyczne wnioski dla współczesnych rodzin katolickich

Na podstawie przeprowadzonych analiz listów Episkopatu Polski na temat Świętej Rodziny można wysnuć praktyczne wnioski dla współczesnych rodzin katolickich. Należy zauważyć, że tematyka listów jest bardzo szeroka. Ich lektura pozwala na zasygnalizowanie podstawowych zadań, jakie biskupi wyznaczają współczesnym rodzinom katolickim.

Listy na Uroczystość Świętej Rodziny mają charakter pasterski i obejmują różnorodne treści odnoszące się do życia małżeńsko-rodzinnego. Ich celem wydaje się być przybliżenie wiernym nauki Kościoła na temat rodziny. Biskupi zaznaczają w nich wartość wychowania religijnego, społecznego i patriotycznego, a także odpowiedniego przygotowania do życia w rodzinie. Centralnym tematem listów jest Święta Rodzina, którą biskupi stawiają jako przykład polskim rodzinom. Wzorem osobowym dla małżonków są Maryja i Józef, zaś podstawą życia małżeńsko-rodzinnego jest miłość, której poświęcono wiele miejsca w listach, zwłaszcza

⁶³ Por. *List 1986*, 1517.

⁶⁴ Por. *List 1971*, 681.

⁶⁵ Por. *List 1985*, 1482.

⁶⁶ Por. *List 1981*, 1341.

z lat 1964-1978. Z kolei w najnowszych listach obserwuje się wzrastającą troskę o ludzkie życie.

Zdaniem pasterzy Kościoła w Polsce, podstawą doskonałości życia małżeńsko-rodzinnego jest miłość, dlatego nauczają, że powinna ona przenikać całe życie rodzinne. Wzorem tej miłości jest dla nich wspólnota Świętej Rodziny. Do tego wzoru odwołują się niemal w każdym liście na Uroczystość Świętej Rodziny. Zachęcają polskie rodziny do jej naśladowania, a także do modlitewnego zamyślenia nad Jej ideałem. Zobowiązują członków rodzin do naśladowania przykładu Maryi jako kobiety i matki oraz św. Józefa jako orędownika, a także ideału dla każdego mężczyzny – męża i ojca. Święta Rodzina ma stanowić wzór życia duchowego dla współczesnych rodzin. Ukazana jest jako prototyp i paradygmat dla każdej katolickiej rodziny⁶⁷.

Biskupi wzywają do ukazywania w dobie kryzysów znaczenia sakramentu małżeństwa⁶⁸. Uważają, że małżonkowie powinni całym swym życiem dążyć do zjednoczenia poprzez dar sakramentu małżeństwa. Z kolei tak ustanowione *communio caritatis* ma służyć do budowy Kościoła – znaku miłości Chrystusa, oraz otaczać troską życie człowieka. Ponadto powinno dbać o jego wszechstronny rozwój i pomóc mu zrealizować otrzymane od Boga powołanie⁶⁹.

Znakomite streszczenie odnośnie do zadań, jakie Episkopat wyznacza rodzinie współczesnej, znajduje się w najnowszym liście Episkopatu na niedzielę Świętej Rodziny (27.12.2009). Biskupi wzywają w nim, by rodziny były świadkami miłości. Zachęcają do łagodnego, ale stanowczego domagania się poszanowania praw rodziny i godności osoby ludzkiej. Czynią to w dobie urągania krzyżowi i zakusom budowania przyszłości Europy bez Boga⁷⁰.

Wzywają małżonków do rozwoju miłości zarówno w wymiarze duchowym, jak i cielesnym. Zachęcają do uczenia się rozmowy ze sobą, wzajemnego słuchania i wspólnego rozwiązywania małżeńskich i rodzinnych problemów. Ich sugestie stanowią doskonałą inspirację do budowania jedności małżeństwa na solidnych fundamentach, do tworzenia wspólnoty życia i miłości⁷¹.

⁶⁷ Por. *List* 1997, 2053; Por. *List* 1980, w: LPEP II, 476; CZ. MURAWSKI, *Teologia małżeństwa i rodziny w nauczaniu biskupów polskich 1945-1980...*, 215-216.

⁶⁸ Por. *List* 1968, 549-553.

⁶⁹ Por. *List na Uroczystość Świętej Rodziny z 1978*, w: LPEP II, 381; CZ. MURAWSKI, *Teologia małżeństwa i rodziny...*, 227-229.

⁷⁰ Por. *List pasterski Episkopatu Polski na Niedzielę Świętej Rodziny z 26.11.2009*, „Bądźmy świadkami miłości”, mps, 1 (*List* 2009).

⁷¹ Por. LG 48; *List* 2009, 2.

Nie ograniczają zadań małżeńskich tylko do przestrzeni rodzinnych. Wskazują potrzebę świadczenia miłości małżeńsko-rodzinnej w społeczeństwie. Nawiązując do nauczania Kościoła przypominają, że nie można mówić o silnym państwie, jeśli nie buduje się społeczeństwa na silnej rodzinie. Miłość społeczna to pragnienie dobra dla każdego człowieka⁷².

Szkołą i źródłem miłości, zdaniem biskupów, jest Eucharystia. Wyjaśniają, że uczestniczenie w Eucharystii nie ogranicza się jedynie do uczestniczenia w liturgii, ale polega na złożeniu Bogu ofiary z siebie i czynienia swojego życia małżeńskiego Eucharystią⁷³.

Takiej nauki trzeba udzielić już narzeczonym, dlatego pasterze Kościoła tłumaczą im, na czym polega prawdziwa miłość. Podkreślają, że nie można jej rozwijać bez wzajemnego wymagania od siebie wierności, czystości i zrozumienia⁷⁴. Akcentują konieczność obrony życia ludzkiego oraz podkreślają rolę wychowania religijnego i patriotycznego⁷⁵.

W tym celu zachęcają do czczenia, kontemplowania i naśladowania stylu życia Świętej Rodziny z Nazaretu, która stanowi doskonały wzór budowania wspólnoty opartej na miłości, szacunku, jedności, posłuszeństwie woli Bożej i wiernej realizacji swego życiowego powołania. Wszystkie te sugestie zawierają w swoich listach, czyniąc z nich skuteczne narzędzie rozkrzewiania wiary i ewangelizacji wśród współczesnych rodzin katolickich w Polsce.

Ks. dr Adam Józef Sobczyk MSF
Wydział Teologiczny
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (Poznań)

ul. Małoszyńska 27
PL - 60-176 Poznań 47

e-mail: adamsob72@gmail.com

---

⁷² Por. *List 2009*, 2-3.

⁷³ Por. TAMŻE, 3. Szerzej na ten temat zobacz: K. LUBOWICKI, *Życie małżeńskie czynić eucharystią*, Kraków 2001.

⁷⁴ Por. *List 2009*, 4.

⁷⁵ Por. *List 1990*, 1680.

La Santa Famiglia nelle lettere pastorali dell'Episcopato Polacco

(Riassunto)

Dobbiamo dire, che non ci sono tante indicazioni sulla Santa Famiglia nelle lettere di Episcopato Polacco scritte per le varie occasioni. Invece ci sono tante informazioni sulla Santa Famiglia nelle lettere per la festa liturgica della Santa Famiglia. In queste lettere i vescovi presentano la Famiglia di Nazareth come un modello della vita in comune, obbedienza alla volontà di Dio, amore e rispetto reciproco, ed altre virtù della vita familiare. Insegnano, che la Santa Famiglia è un modello perfetto per le famiglie cristiane di oggi. Nelle ultime lettere i vescovi sottolineano la necessità di difendere la vita dell'uomo dall'inizio fino alla morte. Specialmente oggi la famiglia ha bisogno d'aiuto da parte del governo statale, della Chiesa e di ogni uomo. Si deve ricordare che non si può creare una società forte senza una famiglia forte, perché la famiglia è base della società.